

МОРАЛЬНА ШКОДА В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Доповідач: Литвиненко, студентка групи Ю- 84

Науковий керівник: Чередниченко Н.В., старший викладач кафедри права

Проблема відшкодування моральної шкоди існує з давніх давен в усіх країнах світу. Вона вирішується по - різному: шляхом повного забезпечення існування моральної шкоди; шляхом часткового відшкодування збитків в окремих випадках, визначених законодавством; шляхом повного відшкодування нанесеної шкоди в усіх випадках.

Під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб.

Вона може полягати у приниженні честі, гідності, престижу або ділової репутації; моральних переживаннях, у зв'язку з ушкодженням здоров'я; у порушенні права власності (в тому числі інтелектуальної), прав, наданих споживачам, інших цивільних прав, у зв'язку з незаконним перебуванням під слідством і судом; у порушенні нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя [1, с.14].

При заподіянні особі моральної шкоди обов'язок по її відшкодуванню покладається на винних осіб незалежно від того, чи була заподіяна потерпілому майнова шкода та чи відшкодована вона.

Особа (фізична чи юридична) звільняється від відповідальності по відшкодуванню моральної шкоди, якщо доведе, що остання заподіяна не з її вини.

Трудове право України охороняє не тільки майнові, але й немайнові права та інтереси працівників. Відшкодування роботодавцем моральної шкоди, заподіяної працівникові, є самостійною формою його відповідальності. Вона виражається у відшкодуванні моральної шкоди, що стала наслідком порушення законних прав працівника. Обов'язок роботодавця виникає у випадку дискримінації у сфері праці, інших випадках, коли працівникові заподіяна шкода неправомірними діями чи бездіяльністю роботодавця, які порушують його законні права.

Закон України "Про охорону праці" від 14.10.1992р. вперше в трудовому законодавстві передбачив відшкодування моральної шкоди, заподіяної трудовим каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням трудових обов'язків. Цей закон сформулював поняття моральної втрати як страждань, заподіяних працівникові внаслідок фізичного чи психічного впливу, що спричинило погіршення або позбавлення можливостей реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інші негативні наслідки морального впливу. Положення цієї статті були відтворені у ст. 173-1 КЗпП України. У 1999р. ця стаття була скасована, а замість неї була введена ст. 237-1. За змістом цієї статті, відшкодування власником або уповноваженим ним органом моральної шкоди працівнику провадиться у разі, якщо порушення його законних прав призвели до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя.

Питанню відшкодування моральної (немайнової) шкоди в трудовому праві присвячено п. 6 Постанови Верховного суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» №4 від 31.03 1995 р. Там зазначено, що при застосуванні норм КЗпП України щодо порядку розгляду трудових спорів у справах про відшкодування моральної шкоди, заподіяної працівникові у зв'язку з виконанням трудових обов'язків, суди повинні виходити з того, що за змістом ст. 124 Конституції України потерпілий має право звернутися з такими вимогами безпосередньо до суду. Суддя не в праві відмовити особі у прийнятті заяви з такими вимогами лише з тієї підстави, що вона не розглядалася комісією по трудових спорах.

Моральна шкода, на відміну від матеріальної, може бути при будь-якому злочинному порушенні трудового законодавства. З іншого боку, моральна шкода не має чітких матеріальних ознак, а тому потребує її повного і детального обґрунтування, яке б підтверджувало моральні страждання працівника, втрату нормальних життєвих зв'язків і необхідність від нього додаткових зусиль для організації свого життя. Такими доказами можуть бути: довідка з лікарні про погіршення стану здоров'я у зв'язку з перенесеними стражданнями (фізичними, психічними); виписка з історії хвороби (епікриз), яку переніс позивач у зв'язку із спричиненням останньому страждань внаслідок незаконних дій відповідача; документи, які підтверджують наявність у позивача дітей або інших осіб, які знаходяться на його утриманні; довідка з державної служби зайнятості про відсутність вакансій за спеціальністю незаконно звільненої особи у даній місцевості та складнощами її працевлаштування; письмові або усні заяви та свідчення осіб, які підтверджують порушення нормальних життєвих зв'язків позивача у зв'язку з незаконними діями відповідача; довідка про відсутність у сім'ї позивача інших осіб із самостійним заробітком при наявності неповнолітніх дітей або інших осіб на утриманні;

довідка з лікарні про необхідність посиленого харчування та іншого додаткового догляду за дітьми і неможливість їх здійснення у зв'язку з повною або частковою втратою заробітку позивачем у зв'язку з незаконними діями відповідача.

Право на відшкодування моральної шкоди є важливою гарантією захисту прав і свобод громадян. Відшкодування роботодавцем моральної шкоди визначається трудовим законодавством, що регулює розгляд індивідуальних трудових спорів. Такі спори розглядаються, якщо право на її відшкодування безпосередньо передбачено нормами Конституції України або впливає з її положень, а також у випадках, передбачених ЦК України та іншим законодавством.

При вирішенні питань, пов'язаних з відшкодуванням моральної шкоди, суди виходять з необхідності врахування різних критеріїв, і насамперед, суб'єктивної оцінки самим потерпілим його порушених благ, глибину його страждань. Одночасно беруться до уваги об'єктивні фактори ушкодження здоров'я, зокрема: тяжкість травми та її наслідки для потерпілого, матеріальне становище тощо.

Таким чином, постає величезна проблема, адже вартість болю неможливо визначити в грошовій одиниці, а тим паче, якщо цей біль духовного характеру. На думку А. Ерделевського, людині притаманно часто переоцінювати свої страждання, та в свою чергу недооцінювати страждання інших осіб [2, с.53].

Можна зробити висновок, що суддям доводиться проводити важку роботу. Вони повинні враховувати всі особливості психології кожної окремої особи при визначенні розміру відшкодування моральної немайнової шкоди. Зокрема, В. Паліюк зазначає, що деякі судді, як, наприклад, в країнах англосаксонського права, ставлять себе на місце потерпілого і намагаються визначити, скільки б вони запросили за відшкодування такої шкоди. Але проблема такого способу полягає у крайній суб'єктивності судового рішення [3, с.59].

М. Невалінний для оцінки розміру моральної шкоди у вигляді грошової виплати запропонував враховувати процент втрати працездатності працівника, яку встановлює медико-соціальна експертна комісія з урахуванням обмеження рівня життєдіяльності потерпілого, причини, часу настання та групи інвалідності у зв'язку з ушкодженням здоров'я [4, с.47].

Отже, треба сказати, що інститут відшкодування моральної (немайнової) шкоди в трудових правовідносинах потребує удосконалення, а саме усунення труднощів, які виникають при визначенні саме розміру відшкодування моральної шкоди. Крім того, постає питання про відшкодування моральної (немайнової) шкоди без втрати працездатності. На думку В. Паліюка, з огляду на різноманітність особистісних якостей різних людей, необхідно встановлювати істотність для потерпілого шкоди, що настала, оскільки одні й ті ж наслідки для різних категорій потерпілих мають неоднакове значення [3, с.153]. КЗпП України, ЦК України, а також інші законодавчі акти не встановлюють мінімальний розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди в трудових правовідносинах.

На нашу думку, неможливо встановити розмір для кожного конкретного випадку, але необхідно закріпити на законодавчому рівні мінімальний розмір, що буде унеможливити випадки занадто незначного розміру компенсацій.

Література:

1. Постанови Пленуму Верховного Суду України // Правовісник. Додаток до журналу «Право України». – К., 2006 - №1. – С. 14.
2. Эрделевский А.М. Моральный вред и компенсация за страдания: науч. практ. пособ. / А. М. Эрделевский – М. : - 1998. – 188 с.
3. Паліюк В.П. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди: монографія. – К.: Право, 2000. – 272 с.
4. Невалінний М. Моральна шкода та питання відшкодування її на практиці / М. Невалінний // Право України. –1995. – № 7. – С. 47.